ĐẠI SỨ QUÁN HỢP CHỦNG QUỐC HOA KỲ
Phòng Thông tin - Văn hoá
Tầng 3, Rose Garden Tower, 6 Ngọc Khánh
Hà Nội, Việt Nam
(84-4) 831-4580 -- Fax: (84-4) 831-4601

TẠP CHÍ ĐIỆN TỬ CỦA BỘ NGOẠI GIAO HOA KỲ
CÁC VẤN ĐỀ TOÀN CẦU, 4/2001
BÁO CHÍ VÀ ĐẠO ĐỨC

VAI TRÒ CỦA BÁO CHÍ TRONG XÂY DỰNG CỘNG ĐỒNG

Jan Schaffer – Giám đốc điều hành Trung tâm Báo chí công dân Pew

Tác giả cổ động cho một thể loại báo chí mới đòi hỏi nhân dân phải tham gia, can dự và làm chủ các vấn đề của cộng đồng.

Báo chí công dân đã vượt qua một chặng đường dài trong 6 năm kể từ khi Trung tâm Báo chí công dân Pew ra đời. Giờ đây chúng ta biết được hai điều :

1. Khi báo chí không làm đúng chức năng của mình thì các công dân cũng thế.
2. Khi bạn gieo mầm đổi mới vào trong các tòa soạn thì bạn sẽ gặt hái được những ý tưởng mới.

Ngày nay, ở Mỹ, chúng ta đang sống trong một kỷ nguyên trong đó cả các nhà báo lẫn công chúng đang đấu tranh để đạt được một sự nhất trí về vấn đề thế nào là báo chí đúng đắn.

Nếu chỉ các nhà báo nghĩ rằng họ đang làm việc tốt thì không đủ. Để cho báo chí tiếp tục nhận được sự bảo vệ của hiến pháp và tiếp tục thu hút được độc giả và khán giả, khán giả và độc giả phải nhất trí rằng báo chí đóng vai trò cốt yếu trong xã hội dân chủ của chúng ta.

Tuy nhiên, gần đây đã có những dữ liệu đáng lo ngại cho thấy rằng tình hình hiện nay không phải là như vậy. Các cuộc điều tra quốc gia là những căn cứ chứng minh rằng có sự phẫn nộ dữ dội đối với báo chí Mỹ và hoạt động của nó. Ngạo mạn, thiếu nhạy cảm, thiên vị, không chính xác, giật gân là những từ ngữ mà công chúng sử dụng để miêu tả đặc trưng của báo chí.

Hình như ngày càng có nhiều người nhất trí là "tin tức"không còn mới mẻ và chính xác. Vấn đề lớn đặt ra hiện nay là liệu các nhà báo có biết làm thế nào để sửa lại điều này không?

Lượng báo phát hành đang chững lại hoặc giảm xuống. Mặc dù người ta đọc nhiều hơn song họ không đọc báo. Còn lượng người theo dõi chương trình tin tức trên ti vi cũng đang sụt giảm mạnh.

Diễn đàn Tự do, một quỹ quốc tế không thiên vị mới đây đã tiến hành điều tra về tình hình thực hiện Điều luật Bổ sung thứ nhất. Nhìn chung, so với công chúng, báo chí đề cao hơn các quyền ghi trong Điều luật Bổ sung thứ nhất.

- Hơn một nửa số người tham gia điều tra (53%) cho biết họ tin rằng báo chí có quá nhiều tự do, tăng 15% so với cuộc điều tra tương tự vào năm 1997.

- Chỉ có 45% cho biết họ tin rằng báo chí bảo vệ nền dân chủ; giảm xuống từ 54% của năm 1985. Và 38% cho rằng thông tin đại chúng thực sự làm tổn thương nền dân chủ.
- 65% cho rằng các báo không nên được xuất bản tự do.
- Có một số lượng đáng lo ngại những người cho rằng báo chí không được phép ủng hộ hay chỉ trích các ứng cử viên chính trị, không được sử dụng các camera bí mật để thu thập tin tức và không được công bố các bí mật của chính phủ.

Chúng ta có thể làm gì?

Đây là những tin tức đáng lo ngại đối với một nhà báo. Tôi còn cho rằng đây cũng là tin tức đáng lo ngại đối với công chúng.

Chúng ta có thể làm gì đối với mọi vấn đề trên? Điều chúng tôi làm ở Trung tâm Pew là cố gắng làm nhiều hơn chứ không đơn giản chỉ chẩn đoán vấn đề, chúng tôi đang thực sự đưa ra một số phác đồ điều trị để giải quyết vấn đề. Thật ra, nhiều nhà báo tự hài lòng với việc chuẩn đoán hơn là với việc kê đơn nhưng phản hồi từ các kết quả nghiên cứu áp đảo đến nỗi thậm chí các nhà biên tập dày dạn cũng bắt đầu phải nói "đủ rồi". Nhưng trước khi chúng ta có thể giải quyết được vấn đề, chúng ta phải xác định được vai trò mà chúng ta muốn có là gì. Vai trò của chúng ta trong xây dựng cộng đồng là gì?

Các mô hình báo chí cũ, đặc biệt là báo cộng đồng và khu vực, trước đây thường bị gắn nhãn là "chó cảnh" (lapdog) – bị đặt dưới sự kiểm soát của nhà xuất bản, đóng vai trò ủng hộ công dân và thu hút những đồng đô la quảng cáo.

"Chó tấn công" (Attackdog) là hình mẫu mà giờ đây thường xuất hiện trong tâm trí sau những vụ đưa tin về nhiệm kỳ của tổng thống Clinton và những cảnh tượng các phóng viên nhiếp ảnh ẩn náu trong các bụi cây tại dinh thự của gia đình Kenedy sau cái chết của John F. Kenedy.

Sau đó có hình mẫu "chó giám sát" (watchdog) mà các nhà báo ủng hộ ngoài cửa miệng. Đây là một vai trò vẫn được cộng đồng đánh giá cao. Nhưng công chúng lại ngày càng nghi ngờ về vai trò đó và thậm chí các nhà báo cũng đồng ý là báo chí thường đi xa hơn việc chỉ đưa tin của mình. Báo chí thường lèo lái các cuộc tranh cãi, đặc biệt bằng cách soi mói vào hành vi đạo đức cá nhân của các nhân vật có tên tuổi.

Một số nghiên cứu gần đây cho thấy báo chí đánh giá vai trò giám sát cao hơn công chúng. Chỉ 10% báo chí cho rằng sự phê bình của báo chí đối với các nhà lãnh đạo chính trị làm cản trở công việc của các nhà lãnh đạo này, nhưng 31% công chúng cho rằng nó can thiệp vào công việc của các nhà lãnh đạo.

Ngày nay, một số hình mẫu mới đang được thử nghiệm. Một trong các hình mẫu đó là "chó dẫn đường (guide dog)". Liệu có thể có một nền báo chí không chỉ cung cấp tin tức, thông tin cho nhân dân mà còn giúp họ thực hiện quyền và nghĩa vụ của công dân hay không? Một nền báo chí không chỉ đưa ra hình ảnh kỳ dị hàng ngày của người dân mà thực sự thúc đẩy nhân dân tham gia, can dự và làm chủ những vấn đề? Một nền báo chí không coi người dân là những khán giả mà là những người trong cuộc?

Đây là nơi báo chí công dân đã tăng cường nhiều cuộc thử nghiệm. Báo chí công dân không chủ trương từ bỏ vai trò "giám sát" mà bổ sung thêm trách nhiệm cho vai trò đó.

Trung tâm Báo chí công dân Pew

Khi Hội từ thiện Pew quyết định sáng lập Trung tâm Báo chí công dân Pew, hội này không quan tâm tới nghề báo mà tập trung vào vấn đề tham dự của công dân. Hội sợ rằng nền dân chủ bị phá vỡ, nghĩa là công dân không đi bỏ phiếu, không làm việc tình nguyện và không tham gia tích cực vào đời sống công dân, người dân không lao vào góp phần giải quyết các vấn đề trong cộng đồng của mình.

Và họ tự hỏi rằng phải chăng báo chí là một phần của vấn đề. Phải chăng là báo chí đã coi người dân trong các bài báo như là những khán giả của cuộc trình diễn đời sống công dân kỳ dị chứ không phải là những người tham gia tích cực trong một xã hội tự quản?

Và họ đưa ra một giả thuyết đơn giản là: Nếu các nhà báo làm việc khác đi thì các công dân có làm việc khác đi hay không? Chúng ta có nên tiến hành một vài cuộc thử nghiệm trong tòa soạn để xem liệu có thể có những hình mẫu khác không, những hình mẫu vẫn gắn chặt chẽ với những giá trị cốt lõi của nghề báo – chính xác, khách quan, độc lập và công bằng – nhưng cũng hữu ích cho các công dân?

Báo chí công dân bây giờ là một cái nhãn rất chung để chỉ những nỗ lực của các biên tập viên và những người phụ trách phòng tin nhằm thực hiện công việc nhà báo của mình một cách có thể giúp người dân vượt qua được cảm giác bất lực và bị bỏ rơi. Báo chí công dân nhằm giáo dục công dân về các vấn đề và sự kiện hiện tại để họ có thể đưa ra những quyết định công dân của mình, tham gia vào các hoạt động và đối thoại công dân, và nói chung là thực hiện trách nhiệm của họ trong một nền dân chủ.

Các nhà báo công dân tin rằng có thể tạo ra những tin tức thúc đẩy người dân suy nghĩ và thậm chí hành động thay cho việc chỉ khuyến khích họ khoanh tay đứng nhìn. Các nhà báo này tin rằng, họ có trách nhiệm phải làm như vậy.

Tuy nhiên, tôi cảnh báo rằng các nhà báo công dân không muốn chỉ cho người đọc và người xem biết họ phải nghĩ gì và hành động như thế nào? Họ đơn thuần chỉ tạo ra một khu vực quyền lực trung lập, trang bị cho các công dân những thông tin và đôi khi là những phương pháp gánh vác một số trách nhiệm và đưa ra một số ý tưởng hay giải pháp để giải quyết một vấn đề.

Các nhà báo công dân tin rằng bạn có thể là người hướng dẫn mà không phải từ bỏ vai trò giám sát của mình. Còn họ cũng sẽ quá vui vẻ từ bỏ vai trò phê phán của mình.

Tuỳ thuộc vào quan điểm của bạn, báo chí công dân có thể là một sự quay lại các nguyên tắc cơ bản của nghề báo đúng đắn hoặc là một cách thức mới, cách mạng về đưa tin. Cá nhân tôi tin rằng đó không chỉ là nghề báo đúng đắn, ít nhất không phải là nghề báo mà tôi đã làm trong 22 năm tại tờ *"Người điều tra Philadelphia"* (*Philadelphia Inguirer).*

Báo chí công dân sử dụng tất cả các công cụ của báo chí đúng đắn mà không ngại dính líu sâu hơn vào cộng đồng – trong việc lắng nghe, làm xúc tác cho các hoạt động và giúp cộng đồng xây dựng khả năng của mình. Và nó không ngần ngại tuyên bố rằng: Nếu nghề báo cũ bị trục trặc, hãy tái phát minh nó.

Tin tức là gì?

Một phương cách để các nhà báo công dân tạo ra một "nền báo chí khác biệt" là tìm ra các định nghĩa mới về tin tức. Phần lớn các nhà báo định nghĩa tin tức như là sự xung đột giữa người đương chức và người tranh chức, người chiến thắng và kẻ chiến bại, ủng hộ và chống đối.

Báo chí công dân tìm cách mở rộng định nghĩa đó. Nó cố gắng đi xa hơn việc đưa tin về một sự kiện, một cuộc họp hay một cuộc tranh cãi. Nó cố gắng truyền đạt kiến thức, chứ không chỉ là những diễn biến tin tức. Nó đưa tin về sự nhất trí cũng như sự xung đột, các thành công cũng như các thất bại có thể giúp các cộng đồng khác giải quyết các vấn đề khó khăn.

Báo chí công dân đang cố đưa ra một số mô hình đưa tin mới, phù hợp hơn với những mô hình quản lý mới. Nhiều phương án quản lý của địa phương đang chuyển từ phương thức "được – mất" sang một phương thức dựa trên cơ sở nhất trí nhiều hơn, các bên đều "được" để giải quyết các vấn đề địa phương.

Báo chí có thể được trang bị như thế nào để làm được việc đó? Chúng ta làm được một công việc lớn lao là đưa tin về xung đột, theo dõi và ghi tỷ số của bên thắng, bên thua. Nhưng cử một phóng viên tới thu thập tin tức về một

cuộc họp trong đó người ta nhất trí về một điều gì đó, thì ông ta hay bà ta chắc chắn sẽ trở về và báo cáo với biên tập viên là "chẳng có gì xảy ra cả". Như vậy sẽ không có bài báo nào.

Còn các nhà báo công dân thì tìm hiểu xem các thành viên cộng đồng nhất trí ở điểm nào và họ bất đồng ở điểm nào. Đó là điều mới mẻ.

Một trong số các thử nghiệm tham vọng hơn của Trung tâm Pew đã được tiến hành ở Spokane, Washington, năm 1999 khi báo Spokesman Review sử dụng các công cụ "vẽ sơ đồ" của báo chí công dân để lập biểu đồ về những thời điểm then chốt trong cuộc đời của thanh niên, để xác định những thanh niên đó sẽ thành công hay thất bại khi trưởng thành hoặc có thể bị đi tù. Họ đã tìm được một số thời điểm thú vị – như ngày đầu tiên của lớp 4 là ngày bạn sẽ biết rằng một đứa trẻ sẽ thích hay không thích đi học. Hoặc ngày đầu tiên của lớp 7 là ngày quyết định bạn sẽ là một tên "ngố" hay là một người bình thường trong đám đông.

ý tưởng nhằm không chỉ đưa tin về chủ đề này mà còn phát hiện một số điểm can thiệp cho các cơ quan dịch vụ xã hội trong cộng đồng. Đây là một định nghĩa rất khác về tin tức.

Báo chí công dân trình bày lại các bài báo để chúng có ý nghĩa hơn với người đọc.

Báo "Orange County Register" ở California đã thử nghiệm một cách thức kể chuyện mới để kể câu chuyện "Nhà trọ trẻ em" về những đứa trẻ nghèo đáng thương sống ở các nhà trọ ngay bên kia đường đối diện với công viên Disneyland. Câu chuyện đã được kể dưới dạng hội thoại sử dụng những từ ngữ của chính bọn trẻ. Sự hưởng ứng sau câu chuyện này đến ồ ạt, bao gồm 200.000 đôla, 50 tấn thức ăn, 8000 đồ chơi và hàng nghìn giờ lao động tình nguyện để giúp "Nhà trọ trẻ em". Quận Orange đã dành 1 triệu đôla cho chương trình nhà ở để đưa các gia đình ra khỏi những nhà trọ đó. Một cơ quan phi lợi nhuận đã phát động một chiến dịch kêu gọi ủng hộ 5 triệu đô la để trị bệnh nghiện ma tuý cho các gia đình sống trong các nhà trọ.

Phóng viên Laura Saari sau đó cho biết điều làm cô kinh ngạc là cách thức mọi người cùng nhau phấn đấu cho một giải pháp. "Một câu chuyện tương tự, được kể dưới một dạng thông thường, có lẽ sẽ đẩy các cơ quan chính phủ vào thế thủ. Nhưng do cách viết, nên không ai cảm thấy mình bị đổ lỗi. Vì vậy thay vào việc tốn phí sức lực để tự bào chữa, họ đã đi tới phố đó để xử lý sự việc".

Báo chí công dân định nghĩa lại sự cân bằng. Các nhà báo thường đưa tin về cả hai mặt của một sự việc và tin rằng như vậy là công bằng và cân bằng.

Các nhà báo công dân cho rằng cách nói "đưa tin hai chiều" (bipolar) thích hợp hơn là "đưa tin cân bằng". Cân bằng là ở giữa, không ở các thái cực. Các nhà báo công dân cố gắng đảm bảo rằng tất cả những người bị ảnh hưởng bởi một vấn đề đều có một tiếng nói trong bài báo, chứ không phải chỉ là những người đề xướng những quan điểm cực đoan nhất gửi thông cáo báo chí đến cho chúng ta. Và các nhà báo công dân không sợ đưa tin về một tình hình mơ hồ, khi mà người dân còn đang nghĩ xem họ cảm thấy thế nào.

Cuối cùng, báo chí công dân sẽ là nơi nhập cuộc cho người dân tham gia và khuyến khích sự tương tác giữa các nhà báo và công dân. Báo chí công dân cố gắng tạo nên đối thoại 2 chiều với độc giả, ngược lại với việc truyền tải thông tin một chiều, bỏ qua nhiều tin tức về công chúng, như thường thấy trong báo chí truyền thống.

Sự tác động qua lại lẫn nhau có thể diễn ra trên các trang tin tức, trên sóng truyền thông, trong không gian điện tử và đôi khi cả ở không gian thực tại : các diễn đàn và các cuộc họp ở tòa thị chính.

Năm 1999, Trung tâm Pew đã hỗ trợ một chương trình của Đài phát thanh New Hampshire (WHPR) có tên là" Máy tính thuế trực tuyến". Trước đó, tòa án đã ra lệnh cho bang không thu thuế này phải đưa ra một loại thuế để tài trợ cho các trường công lập.

Trang web "Thách thức thuế" của WHPR có chương trình thông tin giáo dục, diễn đàn thảo luận, và một khả năng tuyệt vời cho phép người ta nhập các dữ liệu như giá trị nhà, thu nhập của mình và tên của thành phố nơi mình sống và tính toán thực tế xem mức mà 3 đề nghị cải cách thuế khác nhau sẽ làm họ phải chi phí là bao nhiêu.

Đây là một thể loại báo chí rất khác biệt, theo yêu cầu, cá nhân hoá, và hữu ích, cho phép người dân có vai trò trong việc chọn lựa chính sách công cộng. Gần đây Trung tâm Pew còn tài trợ cho WHPR để phát triển chương trình "Đánh giá Dự luật về dịch vụ công cộng" như là một biện pháp làm cho vấn đề phi điều tiết các dịch vụ công cộng có thể dễ tiếp cận hơn đối với người dân.

Những điểm chính.

Vậy những điểm chính của báo chí công dân là gì?

Đối với cộng đồng:

- Chúng ta thấy đây là báo chí có chất lượng, nó cải thiện khả năng giải quyết các vấn đề của cộng đồng.
- Chúng ta thấy rằng khi người ta cung cấp phương tiện hành động cho độc giả, họ sẽ hành động.
- Qua nghiên cứu, chúng ta đã thấy những nỗ lực của báo chí công dân làm gia tăng đáng kể kiến thức của người đọc về một vấn đề cụ thể.
- Chúng ta đã thấy các nỗ lực của báo chí công dân ảnh hưởng một cách tích cực tới quan niệm của người dân về truyền thông đại chúng.
- Chúng ta đã thấy các nhóm cộng đồng khác áp dụng mô hình tham gia của công dân (ví dụ: thông qua giới nghiên cứu, đội hành động) mà họ đã học được từ các cơ quan báo chí thực hiện các nỗ lực báo chí công dân.
- Và chúng tôi bắt đầu thấy người dân tham gia tranh cử, những người không hề nghĩ đến việc này trước khi họ tham dự vào một sáng kiến của báo chí công dân.

Đối với báo chí:

- Chúng ta thấy đó là cách đưa tin sâu, phản ánh thực sự hơn cộng đồng, chứ không phải là loại báo chí phản ánh máy móc chỉ hai mặt của một vấn đề.
- Chúng ta thấy đó là các phóng viên đang tái khám phá cộng đồng của mình và phá bỏ một số khuôn mẫu cũ.
- Chúng tôi thấy đó là những hình thức đổi mới khác nhau trong phòng tin. Các trang tin mới, công việc mới, tiêu chuẩn mới, sứ mệnh mới. Một từ vựng mới. Tại báo "*Người phi công bang Virginia*" ở Norfolk, trong quy định về nhiệm vụ của các phóng viên đưa tin về thủ phủ của bang là Richmon, Virginia, có cam kết sẽ đưa tin về chính quyền bang và các cuộc bầu cử như là "một bài tập giải quyết vấn đề công dân".
- Cuối cùng, báo chí công dân đã tạo ra một môi trường cho phép các biên tập viên mạo hiểm.

Tôi không cho rằng báo chí công dân có tất cả các câu trả lời cho vấn đề điều gì làm cho truyền thông đại chúng yếu đi. Nhưng nó rất đáng tin cậy vì đã đưa ra một số phương thuốc. Và chúng tôi tin rằng, như St.Paul đã khuyên trong một lá thư của ông, "chúng ta cần phải thử mọi thứ và giữ ngay lấy tất cả những gì tốt đẹp".

Trung tâm Pew triển khai các thí nghiệm nhằm giúp cho các tổ chức có thể tạo ra và hoàn chỉnh các cách thức đưa tin tốt hơn để tái đưa nhân dân tham gia vào đời sống công cộng.

Toàn văn bằng tiếng Anh: http://usinfo.state.gov/journals/itgic/0401/ijge/gj02.htm